

Notes folklòriques

Les virtuts medicinals del Freixe segons el poble

Les dues espècies corrents d'aquest arbre són el Freixe de flor (*Fraxinus ornus*) i el Freixe comú (*Fraxinus excelsior*). La primera té aplicacions farmacèutiques prou conegudes per subministrar el mannà, matèria blanca, apegalosa d'efectes laxants que raja espontàniament o per incisió de l'escorça i les fulles de l'arbre.

El vulgar ha atribuït a l'espècie comuna virtuts remeieres molt importants. Les hem trobat reunides en un quadern manuscrit relligat amb els d'un exemplar del «Libro de Medicina llamado Tesoro de los Pobres», (Barcelona, Pere Escuder, sense data), del Mestre Julian que posseeix el nostre amic senyor Antoni Andreu, obreta molt escampada i llegida en altre temps i de fondes arrels bibliogràfiques. Pel seu interès folklòric les reproduïm a continuació.

«Propietats, Excellencies, y Virtuts del Arbre de Simpetria ho Freixa; y pera que las tingua se te de tallar lo dia 21 de Mars a la hora que lo Sol entra en lo signe de Aries, o de leo; y pera que tinga la virtud per curar llagas es necessari se tallia lo sol abun dels dos signes.

1.º Cura qualsevol ferida si lo os no es trancaat posandi sobre, la fusta de dit Arbre, o respadura de dita fusta demunt la ferida cosa de un quart, y lo dolor se lin anira, que la dita fusta cura dit mal, y la ferida la lligara ab un drap limpio, y passat lo quart ne traurá lo que y aurá posat, y ni posará de nou.

2.º Fa passar los dolors de les dents, y caixals posanla demunt, y deixanla estar un poch de temps, si lo caixal, o dents no son podrits.

3.º Posadas las respaduras de dita fusta ab vi per spay de 2 horas, y despues colat, y donat a beurer, a qui te mal de melsa, o de fetja continuat en poch dias estarant curats.

4.º Si algu te flux de sanch per lo nas apliquia una Folleta de dita fusta, y se li estroncara ab temps.

5.º Si algu te algun dolor en qualsevol part que siga, aplicara sobre la part adolorida dita fusta, y deixala estar un quart, lo dolor se li mitigará.

6.º Si alguna calvalcadura te alguna nafra, y aplicara las raspaduras de dita fusta, y mudarlay alguna vegada vegada en poch temps sera curada.

7.º Cura de mosegadas de serp, y altres animals verinosos aplicant a menut la dita fusta, y dins breu temps curat.

8.º A las criaturas, que tenen cuchs donanlos una scudella de aygua en la qual aje estat una ora las respaduras de dita fusta en infusio los mata, y així mateix prenlenla de la mateixa manera cura las febras.

9.º Menjant ab plat de dita festa, y bevent ab tassa, quedara libre de las metsines li fassian dany encara que las y donian.

10. La aygua destilada de las fullas de dit Arbre cura de mal de ulls si los rentan sovint ab ella.

11. Dita aygua beguda lleva lo dolor dels ronyons.

12. Qualsevol membra del cos que estiga entomit si al principi si posan la fusta, y se rentan ab aygua fresca quedarà curat.

13. Si la escorsa interior de dita fusta se posa en infusio ab vi, ò aygua ne donaran à un tosino alguns dias, y despues lo degollassen no li trobarien melsa.

14. La aygua beguda ab tassa de dita fusta es perseverativa del dolor de ronyons.

15. Tenint ab las dos mans una estella de dita fusta pera que se acalienta deté la sanch de las feridas, que ni una gota ne aixirá fins que la llansia dita estella y es experimentat.

16. Dit Arbre es contrari als animals verinosos ab singularitat de les serps de tal manera que may se posan a la sombra de dit Arbre y si se posas al mitg de un ruedo de fullas una serp, o vivora, y en dit ruedo hi hagues un portell ab foch, primer passaria per lo foch que per las fullas.

17. Dit Arbre es apropiat per las serps perque tocanlo ab vara, ò bastó de dit Arbre se atordeix, y mor; lo such de las fullas, begut, posat a las llagas cura las mosegadas de las serps.

18. Lo vinagra posat ab vas de dita fusta luego se perficiona, y se torna mol bo.

19. Los cavalls, y altres qualsevols animals, que tingan qualsevol mal si ab dita fusta los tocan sas carns posan-los des de las parts interiors fins alas posteriors, y despues de la mateixa manera rentarlos ab aygua fresca quedaran curadas.

20. Los escuradents fets de dita fusta fan mitigar lo dolor de dents causat de flucio si ab ells punxan las genivas fins que isca una poca de sanch, aiximateix usar de dits escuradents impedeix patir de dit dolor, y aprofitan mol per las dents.

21. Es bona dita fusta per qualsevol que se aje fet mal ab alguna pedra aplicant ala part danyada las respaduras de dita fusta, y es preservatin de ericipella.

22. Qualsevol llaga encara que canseria si li untan ab saliva passada per dita fusta, y posant ala llaga algunes raspaduras, y embulicar la llaga ab un drap cura.

23. Si alguna criatura nasqués geparuda ab algun tumor posanli mansament un tros de fusta en dit tumor de dalt a baix, y untali ab saliva tocada ab dita fusta continuantho algunes vegadas, y donanli a beurer dos ò tres colleradas de aygua destilada de dita fusta, y ab la mateixa aygua rentarli lo tumor, ò gep se desveneixara dit tumor, y no tornerà mes.

24. Las criaturas que endenteixen fassian que mosseguian molt sovint dita fusta, y tocarlos las guinevas moltas vegadas ab dita fusta ab felicitat los yxan las dens.

25. Se expelleixen los dolors, y fluccions del cap si ab la saliva passada per dita fusta se untan los bescoll.

26. Los Poagrossos disminuiran lo dolor si fregan las parts doloridas ab saliva y ab dita fusta.

27. Si per cas de repente alrededor de alguna part ferida aumenta la sanch si de prompta fas tocà de dita fusta a la part ja dita, y sentada suaument ab aygua fresca se esparsirá la sanch, y lo dolor sen vá.

28. Peus, y mans, o camas fatigats de algun camí si los tocan ab dita fusta, y los rentan ab aygua fresca quedaran libres de dita fatiga.

29. Es medecina, y remey per los membres danyats del fret si ab dita fusta, y saliva los untan.

30. Es preservativa dita fusta perque las facultats naturals no perdían son curs y aixís per las inflamacions y temblor de membres.

31. Ab facilitat pareixen las donas si tenen en lo llit dita fusta.

32. Las serraduras de dita fusta feta farina, y delles quant ne puga pendre ab una punta de gabinet, y posadas ab vi cremat prenenna qui tinga la frexura danyada cura los mals efectes del pulmó.

33. La mateixa farina ab lo dit vi prenent 3, ò, 4 vegades cura las cambras de sanch, dolor colich, y de ventre.

34. Such destillat de la dita fusta es preservatiu contra verí, contra las mosegadas de les serps, y vivoras, cura la idropecia, y corregeix lo pulmó.

35. La escorsa cuyta ab aygua, y bevent de ella disminueix la melsa, y obra lo pulmó, y fraxura, constipat.

36. La escorsa interior pulverisada, y esparsida alas llagas abans ben rentadas, y purgades, las cura aixis de homens, com de animals.

37. Los mateixos polvos posats ab caldo de carn obran ab lo espay de 2 horas las apostemas interiors, y las expalleix.

38. La sal feta de dita fusta quan sen puga agafar ab una punta de gavinet ab aygua cuyta ab la mateixa fusta es preservativa de pesta, y de altres malalties interiors.

39. Lo oli de dita fusta prenenna mitiga los dolors del pit, mou la orina y cura los mals interiors.

40. Admirables son los polvos de la dita fusta pera curar quartanas prenenna mitja dracma ab voler entrar lo fret; y las fa passar intotum y no tornan esto es ben provat, y experimentat.

41. Si una dona estan... etc.

Lo signe de Aries entra a la punta del Sol, y lo de Leo entra a las 2 de la tarde; es per tallar la freixa al dia que se â de tallar.»

Com es veu, el Freixe és, segons el poble, una veritable panacea. Al nostre Camp és usada la fusta del Freixe per a rosegadors dels infants que denten. Així ho observa el doctor Agustí M.ª Gibert en la seva «Flora de Tarragona i el seu terme» (Tarragona, 1892): «dels tronquets prims se'n fan rosegadors per a facilitar l'erupció de les dents en la infància»; també diu que «l'escorça és febrífuga».

Però els efectes prodigiosos del Freixe són els obtinguts en el tractament de les mossegades de la víbora o escorçó—a les quals, segons el poble, no hi és a temps l'extremaunció—, ja assenyalades doctament per Dioscòrides, un cirurgià militar grec al servei de Neró: *...foliorum succus, et ipsa peruncta, aut ex vino pota, viperarum ictibus auxiliatur* (edició llatina de València, 1626). I més notable encara és l'acció espadadora que té l'arbre sobre aquells verinosos reptils, assenyalada en el número 16. Andrés Laguna, metge de Carles V i Felip II, traductor i comentarista de l'esmentat Dioscòrides, confirma les creències populars i refereix que les fulles del Freixe «son valeroso remedio contra el veneno de las enconadas serpientes: y tanto, que en todo lo que puede ocupar su sombra nunca se vee jamás animal venenoso: lo qual se prueba por la experientia. Porque si dentro de un cerco hecho con hojas de Fresno, pusiéremos en la una parte alguna serpiente, y en la otra brasas muy encendidas, la serpiente se allegará más al fuego que al Fresno: tanto es el temor que le tiene. Por donde vemos, que florece el Fresno ordinariamente, antes que las serpientes salgan de debaxo de tierra: y nunca dexa las hojas, hasta que todas son bueltas a sus cavernas: lo qual ordenó así en nuestro favor la sabia naturaleza».